

Metsäteollisuudesta puunjalostukseen

Kolumni, julkaistu 23.06.2008 Hämeen Sanomat, Kaleva, Pohjalainen, Savon Sanomat, Turun Sanomat

SUOMESSA KÄYNNISSÄ olevan metsäsektorin murroksen suurimmat vaikutukset ovat vielä edessä. Mistä on kyse ja miten muutokseen voidaan varautua?

Edellä esitettyjä kysymyksiä pohtii parhaillaan muun muassa pääministerin asettama Esko Ahon työryhmä. Työryhmä julkisti jo helmikuussa toimenpide-ehdotuksia lyhyen aikavälin puutulliongelman helpottamiseksi. Nyt työn alla ovat pitkän aikavälin kysymykset eli alan rakenneongelmat ja uusiutuminen.

Suomalaisen paperiteollisuuden merkittävimmät pitkän aikavälin ongelmat ovat lopputuotemarkkinoilla eli painopapereiden kysynnässä ja hinnoissa, ei puun tarjonnassa. Jos kulutus ja hinnat laskevat päämarkkinoilla, puun tarjonnalla ei niiden suuntaa voida muuttaa. Tällaisilla markkinoilla suhteellinen kilpailukyky korostuu. Puun saatavuus ja hinta ovat tietysti yksi tärkeä kilpailukykytekijä. Lisäksi energia-, kuljetus-, työvoima-, ja muut raaka-ainekustannukset sekä valuuttakurssin kehitys määrittävät kilpailukykyä. Epäilen onko Suomen vahvuus tulevaisuudessa näissä tekijöissä.

Puutuoteteollisuutta sekä pehmopaperi- ja kartonkiteollisuutta ei kysynnän hiipuminen päämarkkinoilla vaivaa samalla tavalla. Sähköinen viestintäteknologia ei syö näitä aloja. Ne ovat myös aloja, jotka näyttävät aiempaa houkuttelevimmilta ilmastomuutosongelmien näkökulmasta. Ne tuottavat tuotteita, jotka voivat korvata ilmastonmuutoksen kannalta haitallisempia tuotteita. Tämän ja kysynnän kasvun takia niiden hintakehitys on todennäköisesti parempi kuin painopapereilla.

KEHITYS VIE myös kohti laajentuvaa ja uusiutuvaa puunjalostusta. Metsäalalle onkin taas aika marssittaa takaisin vanha termi - puunjalostus. Se heijastaa hyvin yhä moninaisempaa ja laaja-alaisempaa puun jalostamista ja uusien toimialojen tuloa sektorille.

Metsäbiomassaan perustuva monenlainen energiantuotanto ja kemiantuotteiden jalostus nostaa jo päätään maailmalla. Suomessa UPM ja Stora Enso ovat lähteneet aiempaa aktiivisemmin energiamarkkinoille. Tässä ne ovat myös liittoutuneet toisten toimialojen yritysten kanssa kuten Nesteen ja Lassila Tikanojan. Kehittelyn alla on biopolttoaineiden valmistus sekä uudenlainen sähkön- ja lämmön tuotanto metsäbiomassaan perustuen.

Ruotsissa metsäyritykset ovat vauhdilla siirtymässä energian tuottajiksi. Metsäyritys Södran, investoinneista noin 80 % kohdistuu nykyään energia-alaan. Södra ja Ruotsin suurin metsäyritys SCA ovat voimakkaasti panostamassa erityisesti tuulivoimaloihin, joita perustetaan yritysten metsiin. Södra, joka on Metsäliittoa vastaava osuuskunta, perustaa tuulivoimaloita myös omistajiensa metsiin ja maksaa tästä vuosittaista vuokraa. Näin metsänomistajat saavat

epäsäännöllisten kantorahatulojen lisäksi metsistään myös säännöllistä vuokratuloa.

Ruotsissa politiikka eli niin sanottu vihreä sertifikaattijärjestelmä on luonut kasvavat tuulivoimala markkinat. Tuottamalla uusiutuvaa energiaa yli oman tarpeensa, metsäyritykset myyvät sitä valtakunnan verkkoon. Näin ne myös ansaitsevat sertifikaatteja, joita voivat myydä muille yrityksille päästökaupan tapaan.

VALITETTAVASTI VIIME aikoina energiateollisuuden tuloa puun jalostamiseen on myös haluttu jarruttaa, osin väärin mielikuvin. Paljon on eri yhteyksissä siteerattu Pöyryn tekemää selvitystä Euroopan massa- ja paperiteollisuuden ja energiateollisuuden jalostusarvosta ja työllistävyyydestä. Iskulause on, että puun jalostaminen massa- ja paperiteollisuudessa tuottaa 8-kertaisen jalostusarvon ja työllistää 13 kertaa enemmän kuin sen polttaminen.

Esimerkiksi sähkön- ja kaukolämmön yhteistuotannossa tuotannon bruttoarvo ja työllistävyys suhteessa käytettyihin raaka-aineisiin ja polttoaineisiin on saman suuruinen kuin massa- ja paperiteollisuudessa. Tämä on juuri yksi niistä energiatoimialoista, jossa puun käyttöä ollaan lisäämässä.

Puuenergiakysymyksiin ja sitä tukevaan politiikkaan suhtaudutaan myös osin erilalla metsäteollisuuden sisällä. Ajankohtainen esimerkki on puuenergian syöttötariffikysymys. Pk-puutuoteteollisuus haluaa syöttötariffiin, mutta suuret massa- ja paperiteollisuusyritykset eivät.

EDELLÄ SANOTTU viittaa siihen, että tulevaisuudessa puunjalostuksen mahdollisuudet Suomessa ovat yhä enemmän muualla kuin nykyisissä vahvuuksissa eli paino- ja kirjoituspapereissa. Alalle on myös tulossa uusia toimijoita. Mitä näiden seikkojen tulisi näkyä yhteiskunnan ja metsäalan toimissa?

Ensinnäkin politiikan valmistelun ja toimenpiteiden tulisi monipuolistua ja ottaa huomioon nykyistä selkeämmin puunjalostuksen eri intressiryhmien näkökulmia. Metsäalan tulevaisuutta suunnittelemaan erilaisiin komiteoihin ja virkamiesvalmisteluihin tulisi saada nykyistä laajempi kirjo. Edelleen massa- ja paperiteollisuus tapaa dominoida keskustelua ja valmistelua. Puutuoteteollisuus, energiatoimiala sekä pienet ja keskisuuret yritykset pitäisi saada nykyistä voimakkaammin mukaan. Ne voivat olla juuri niitä, jotka erityisesti investoivat jatkossa kotimaahan.

Uusiin avauksiin tulisi suhtautua ennakkoluulottomammin, vähemmän perinteisiin poteroihin kaivautumalla. Puuenergian käytön kasvu nähdään usein vain uhkana raaka-aineen hinnan nousulle. Puun jalostaminen energiaksi avaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia, edistää eri toimialojen liittoutumia ja pääomien tulo puunjalostukseen.

Ruotsi tarjoaa tästä mielenkiintoisen esimerkin. Siellä metsäteollisuus vastusti ensin voimakkaasti uusituville energiamuodoille luotua vihreän sertifikaatin järjestelmää. Kun ne tästä huolimatta otettiin käyttöön, on niistä muodostunut merkittävä uusi tulonlähde alalle ja nyt politiikkaan ollaan tyytyväisiä.

SUOMESSA METSÄKLUSTERIAMME pidetään ainutlaatuisena ja maailman merkittävämpänä alan osaamiskeskittymänä. Jos näin on, on klusteri nähdäkseni epäonnistunut vakuuttamaan pääomasijoittajat ja uudet toimijat tästä erinomaisuudesta. Klusterikokonaisuutta tulisikin hyödyntää nykyistä voimakkaammin uusien pääomien houkuttelemiseksi puunjalostukseen. Kansallista klusteria voisi myös hyödyntää nykyistä paremmin yhteistyön syventämiseksi Ruotsin kanssa. Siellä kamppaillaan samojen haasteiden kanssa. Monia etuja olisi saavutettavissa yhteistyöllä.

Kolmas tärkeä keino on pyrkiä hyvissä ajoin ratkaisemaan uudenlaisen puunjalostuksen mukana väistämättä esiin nousevia ongelmia. Yksi näistä on metsäbiomassan eli mm. metsätähteen ja kantojen nykyistä selvästi suuremman käytön vaikutukset metsien monimuotoisuuteen ja kasvuun. Mitä paremmin ja nopeammin tähän liittyvät ongelmat voidaan ratkaista, sitä paremmalta myös puunjalostuksen näkymät näyttävät.

Lauri Hetemäki / Kirjoittaja on erikoistutkija, valtiotieteiden tohtori